

PRAWO RODZICÓW DO WYCHOWANIA DZIECI A PRAW RODZICIELSKIE

Mgr Konrad Kozioł - Doktorant KUL

Doktorant w Katedrze Prawa Konstytucyjnego KUL oraz aplikant adwokacki Okręgowej Rady Adwokackiej w Warszawie. Jego zainteresowania naukowe dotyczą funkcjonowania Trybunału Konstytucyjnego RP, skargi konstytucyjnej i związanych z nią postanowień tymczasowych, wolności i praw człowieka i obywatela oraz organów kontroli państwowej i ochrony prawa. Interesuje się również modelami skargi konstytucyjnej w państwach europejskich, w szczególności rozwiązaniami niemieckimi.

WSTĘP

Prawo rodziców do decydowania o wychowaniu dzieci zostało uregulowane w art. 48 Konstytucji RP w rozdziale II: „Wolności, prawa i obowiązki człowieka i obywatela” w Wolnościach i prawach osobistych¹. Wolność człowieka obejmuje również prawo rodziców do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniami. Dom rodzinny, obok szkoły i innych instytucji zajmujących się wychowaniem młodego pokolenia, winien w tym procesie odgrywać istotną rolę. Jednocześnie rodzice posiadając własne przekonania, powinni się kierować nimi w życiu, w tym także w toku realizacji funkcji wychowawczej rodziny². Istnieje jednak ryzyko, że nauczanie w szkole może być sprzeczne z poglądami rodziców. Jednakże Konstytucja nie może zagwarantować, że wiedza przekazywana w szkole będzie zgodna z przekonaniami rodziców³. Wychowanie to powinno uwzględniać stopień dojrzałości dziecka, a także wolność jego su-

mienia i wyznania oraz jego przekonania. Ograniczenie lub pozbawienie tych praw może nastąpić tylko w przypadkach określonych w ustawie i tylko na podstawie prawomocnego orzeczenia sądu. W zasadzie przesłanki te ujęte zostały w ustawie z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeksie Rodzinny i Opiekuńczy⁴, odnośnie pozbawienia czy ograniczenia władzy rodzicielskiej. Jednakże pewne kompetencje zostały przyznane również w tym zakresie pracownikowi socjalnemu wykonującemu obowiązki służbowe, który może w razie bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia dziecka w związku z przemocą w rodzinie odebrać dziecko z rodziny. Uprawnienia te przyznane zostały w ustawie z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie⁵.

1. DOBRO DZIECKA

W Konstytucji nie występuje w żadnym miejscu jakakolwiek definicja pojęcia dziecka, jednakże przyjąć należy, że

¹ Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.

² W. Skrzydło, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2009, s. 51.

³ Wyrok TK z dnia 27 maja 2003 r., K 11/03, OTKA 2003/5/43.

⁴ Dz. U. z 1964 r. Nr 9, poz. 59 z późn. zm.

⁵ Dz. U. z 2005 r. Nr 180, poz. 1493 późn. zm.

jest to osoba do czasu uzyskania pełnoletności. Granica pełnoletności w systemie prawa polskiego jest jedna. Ustalona została na poziomie 18 lat. Ustanawia ją art. 10 Kodeksu cywilnego⁶, który dopuszcza wyjątek polegający na nabyciu pełnoletności przez osoby poniżej lat 18, które zawarły małżeństwo. Granicę tę respektuje również Konstytucja, która przyznaje w art. 62 ust. 1 czynne prawo wyborcze obywatelom polskim, kończącym najpóźniej w dniu głosowania 18 lat. Dzieckiem w rozumieniu prawa jest osoba, która nie ukończyła 18 lat⁷. Również w Konwencji o prawach dziecka, przyjętej przez Zgromadzenia Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. dziecko uważane jest jako każdą istotę ludzką w wieku poniżej osiemnastu lat, chyba że zgodnie z prawem odnoszącym się do dziecka uzyska ona wcześniej pełnoletność⁸. „Rodzice mają prawo do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniem. Oznacza to, że rodzice nie tylko dbają o rozwój fizyczny dziecka, zaspokajając jego potrzeby bytowe, ale też mają prawo podejmować różnorodne działania, zgodne z ich własnymi poglądami dotyczącymi różnych sfer życia, mające na celu ukształtowanie dziecka pod względem psychicznym (umysłowym), duchowym, moralnym, światopoglądowym, estetycznym oraz fizycznym. Celem wychowania jest przygotowanie dziecka do przyszłego samodzielnego życia w społeczeństwie. Granice tego prawa wyznaczać mogą inne normy konstytucyjne oraz ustawowe”⁹.

W każdym czasie wychowanie powinno uwzględniać stopień dojrze-

łości dziecka. Innej uwagi wymaga dziecko kilkulatnie, a zupełnie różnej kilkunastoletnie, wkraczające w okres lub przeżywające okres dojrzewania. W obecnych uregulowaniach prawnych władza rodzicielska nie jest absolutna. Przepisy prawa odnoszą się do sytuacji, kiedy władza rodzicielska może zostać ograniczona lub można pozbawić tej władzy. Przy podejmowaniu jakichkolwiek decyzji w imieniu dziecka, często też niezgodnych ze jego zdaniem należy uszanować wolność jego sumienia i wyznania oraz jego przekonania. W zasadzie kilkulatnie dziecko na tym etapie życiowym raczej naśladuje zachowania i poglądy rodziców. Również jeżeli chodzi o kwestie wyznania, gdyż to rodzice są pierwszymi nauczycielami. Również światopogląd i przekonania dopiero kształtują się z upływem lat. Jednakże dziecko, które wkracza w wiek dojrzewania zaczyna dostrzegać alternatywy dla swoich wcześniejszych ukształtowanych poglądów. Często są to przekonania nie do końca zgodne ze zdaniem rodziców. Na tym tle zaczynają tworzyć się konflikty. Dziecko buntuje się, a często swoje odmienne zdanie uzasadnione jest zwykłą złośliwością. Szczególnie w tym wieku wolność sumienia i wyznania oraz przekonania dziecka powinny zostać uszanowane.

Konstytucyjne prawo do wychowania dziecka z uwzględnieniem stopnia dojrzałości dziecka, a także wolność jego sumienia i wyznania oraz przekonania wyrażona została również w art. 95 § 4 k.r.o., zgodnie z którym rodzice przed powzięciem decyzji w ważniejszych

⁶ Dz. U. z 1964 r. Nr 16 poz. 93 z późn. zm.

⁷ Wyrok TK z dnia 11 października 2011 r., K 16/10, OTK-A 2011/8/80.

⁸ Dz. U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526 z późn. zm.

⁹ B. Banaszak, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 250.

sprawach dotyczących osoby lub majątku dziecka powinni je wysłuchać, jeżeli rozwój umysłowy, stan zdrowia i stopień dojrzałości dziecka na to pozwala oraz uwzględnić w miarę możliwości jego rozsądne życzenia. Rodzice, ale również osoby odpowiedzialne za dziecko, organy władzy publicznej, państwo powinny stanowić swoisty bufor pomiędzy dzieckiem a światem zewnętrznym. Pomagają dziecku określić jego pozycję w świecie, kierując się jego dobrem, szanując jego zdanie, przekonania i odrębność, jednak filtrując je przez własne doświadczenie i wiedzę, których dziecko z naturalnych względów nie posiada¹⁰. Nakaz ochrony dobra dziecka stanowi podstawową, nadrzędną zasadę polskiego systemu prawa rodzinnego, której podporządkowane powinny być wszelkie regulacje w sferze stosunków pomiędzy rodzicami i dziećmi. Rodzice powinni mieć prawo do reprezentowania dziecka względem osób trzecich, by móc efektywnie sprawować nad nim pieczę. Przysługuje im w tym względzie prawo podmiotowe w charakterze przyrodzonym i naturalnym, nie pochodzące z nadania państwowego, choć wykonywane pod kontrolą państwową i społeczną¹¹. „Konstytucja prawo do wychowania przyznaje obojgu rodzicom i nie reguluje sytuacji, w której między nimi wystąpią różnice na tle jego realizacji (np. dotyczące wartości, które należy przekazać dziecku). Konflikty na tym tle można rozwiązać na podstawie KRO. Na marginesie należy dodać, że SN wielokrotnie podkreślał w swoim orzecznictwie znaczenie zapewnienia w razie

konfliktu między rodzicami obojgu możliwości kontaktu z dzieckiem, jeżeli ich władza rodzicielska nie została ograniczona lub nie zostali jej pozbawieni”¹².

2. OGRANICZENIE LUB POZBAWIENIE PRAW RODZICIELSKICH

Na podstawie art. 58 k.r.o. sąd w wyroku orzekającym rozwód rozstrzyga o władzy rodzicielskiej nad wspólnym małoletnim dzieckiem obojga małżonków i o kontaktach rodziców z dzieckiem oraz orzeka, w jakiej wysokości każdy z małżonków jest obowiązany do ponoszenia kosztów utrzymania i wychowania dziecka. Sąd może uwzględnić porozumienie małżonków o sposobie wykonywania władzy rodzicielskiej i utrzymywaniu kontaktów z dzieckiem po rozwodzie, jeżeli jest ono zgodne z dobrem dziecka. Ustawodawca zastrzegł, że rodzeństwo powinno wychowywać się wspólnie, chyba że dobro dziecka wymaga innego rozstrzygnięcia. Sąd może powierzyć wykonywanie władzy rodzicielskiej jednemu z rodziców, ograniczając władzę rodzicielską drugiego do określonych obowiązków i uprawnień w stosunku do osoby dziecka. „W każdym przeto wypadku, w którym wykonywanie władzy rodzicielskiej powierza się jednemu z rodziców, należy w wyroku orzekającym rozwód określić w sposób konkretny, do jakiego rodzaju obowiązków i uprawnień w stosunku do osoby dziecka ogranicza się władzę rodzicielską drugiego z rodziców”¹³. Sąd może także pozostawić władzę rodzicielską obojgu rodzicom na ich zgodny wniosek, jeżeli przedstawili

¹⁰ Wyrok TK z dnia 11 października 2011 r., K 16/10, OTK-A 2011/8/80.

¹¹ Tamże.

¹² B. Banaszak, *Konstytucja Rzeczypospolitej...*, s. 251-252.

¹³ Uchwała SN z dnia 18 marca 1968 r., III CZP 70/66, OSNC 1968/5/77.

porozumienie o sposobie wykonywania władzy rodzicielskiej i utrzymywaniu kontaktów z dzieckiem po rozwodzie i jest zasadne, że będą współdziałać w sprawach dziecka. „Porozumienie zawarte w toku sprawy o rozwód lub o separację spełnia następujące funkcje: ułatwia stronom uregulowanie sytuacji po orzeczeniu rozwodu, zachęca do rozważenia sposobów dalszego postępowania dotyczącego wychowania dziecka oraz zastanowienia się nad zakresem swoich praw i obowiązków. Porozumienie takie pełni ponadto funkcję normatywną przez wprowadzenie szczegółowych postanowień w zakresie pieczy rodziców nad małoletnim dzieckiem. W doktrynie zwraca się także uwagę na funkcję edukacyjną i prewencyjną takiego postanowienia, gdyż jego celem jest wyjaśnienie rodzicom ich praw i obowiązków rodzicielskich po rozwodzie oraz zapobieganie powstawaniu konfliktów między rodzicami i angażowaniu w te konflikty dziecka w przyszłości¹⁴. Dobro dziecka wymaga zgodnego działania rodziców, także w zakresie widywania się z nim¹⁵. Ponadto jeżeli małżonkowie zajmują wspólne mieszkanie to sąd w wyroku rozwodowym orzeka także o sposobie korzystania z tego mieszkania przez czas wspólnego w nim zamieszkiwania rozwiedzionych małżonków. Orzekając o wspólnym mieszkaniu małżonków sąd uwzględnia przede wszystkim potrzeby dzieci i małżonka, któremu powierza wykonywanie władzy rodzicielskiej. „Orzekając o wspólnym mieszkaniu byłych małżonków, Sąd powinien wziąć

pod uwagę przede wszystkim potrzeby dzieci i małżonka, któremu powierzono wykonywanie władzy rodzicielskiej. Taką dyrektywę dla sądu orzekającą o wspólnym mieszkaniu zawiera art. 58 § 4 k.r. i o. Przepis ten stosuje się wprost do sądu, który orzeka o podziale wspólnego majątku przy okazji sprawy rozwodowej, ale należy go odnosić również do postępowań o podział majątku wspólnego, które toczą się odrębnie. Odstąpienie od wspomnianej zasady powinno być wyjątkowe i uzasadnione nie tylko względami czysto ekonomicznymi¹⁶. Rozstrzygnięcie w wyroku rozwodowym w przedmiocie władzy rodzicielskiej jest obligatoryjne. Powinno być definitywne, jednoznaczne i wykonalne. Zarządzenia ograniczające władzę rodzicielską powinny być wydawane przy uwzględnieniu zasady prymatu rodziców w wychowaniu dziecka oraz mając na względzie podmiotowość dziecka¹⁷. Ponadto w wyroku orzekającym rozwód sąd z urzędu orzeka, w jakiej wysokości każde z małżonków obowiązane jest do ponoszenia kosztów utrzymania i wychowania małoletniego dziecka. Nałożony na sąd obowiązek ten ma charakter bezwzględny. Sąd musi rozstrzygnąć o obowiązku alimentacyjnym choćby strona nie zgłosiła żądania lub też oświadczyła, że rezygnuje z alimentów¹⁸.

Orzekając rozwód sąd może również wydać zarządzenia ograniczające władzę rodzicielską stosownie do art. 109 k.r.o. Powinien jednak uczynić to uwzględniając zasady prymatu rodziców w wycho-

¹⁴ M. Białecki, *Mediacja w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2012, s. 216.

¹⁵ Postanowienie SA w Katowicach z dnia 25 lutego 2005 r., I ACz 398/05, LEX nr 147141.

¹⁶ Postanowienie SN z dnia 28 października 2005 r., II CK 167/05, LEX nr 186861.

¹⁷ Wyrok SA w Białymstoku z dnia 28 października 2010 r., I ACa 458/10, OSAB 2010/3/35-42.

¹⁸ Wyrok SA w Poznaniu z dnia 17 grudnia 2009 r., I ACa 906/09, LEX nr 628230.

waniu dziecka oraz mając na względzie podmiotowość dziecka¹⁹. Sąd może na tej podstawie wydać każde zarządzenie, jakiego w danych okolicznościach wymaga dobro dziecka. Zawarte zarządzeń ma charakter przykładowy²⁰. Sąd może zobowiązać rodziców oraz małoletniego do określonego postępowania, w szczególności do pracy z asystentem rodziny, realizowania innych form pracy z rodziną, skierować małoletniego do placówki wsparcia dziennego określonych w przepisach o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej lub skierować rodziców do placówki albo specjalisty zajmujących się terapią rodzinną, poradnictwem lub świadczących rodzinie inną stosowną pomoc z jednoczesnym wskazaniem sposobu kontroli wykonania wydanych zarządzeń. Może także określić, jakie czynności nie mogą być przez rodziców dokonywane bez zezwolenia sądu, albo poddać rodziców innym ograniczeniom, jakim podlega opiekun, poddać wykonywanie władzy rodzicielskiej stałemu nadzorowi kuratora sądowego, skierować małoletniego do organizacji lub instytucji powołanej do przygotowania zawodowego albo do innej placówki sprawującej częściową pieczę nad dziećmi. Ponadto może zarządzić umieszczenie małoletniego w rodzinie zastępczej, rodzinnym domu dziecka albo w instytucjonalnej pieczy zastępczej albo powierzyć tymczasowo pełnienie funkcji rodziny zastępczej małżonkom lub osobie, niespełniającym warunków dotyczących rodzin zastępczych, w zakresie niezbędnych szkoleń, określonych w przepisach o wspieraniu

rodziny i systemie pieczy zastępczej. W tym przypadku oraz w razie zastosowania innych środków określonych w przepisach o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, sąd opiekuńczy zawiadamia o wydaniu orzeczenia właściwą jednostkę organizacyjną wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, która udziela rodzinie małoletniego odpowiedniej pomocy i składa sądowi opiekuńczemu, w terminach określonych przez ten sąd, sprawozdania dotyczące sytuacji rodziny i udzielanej pomocy, w tym prowadzonej pracy z rodziną, a także współpracuje z kuratorem sądowym, przy czym sąd może pozbawić władzy rodzicielskiej, jeżeli pomimo udzielonej pomocy nie ustały przyczyny zastosowania danych środków, a w szczególności gdy rodzice trwale nie interesują się dzieckiem. Tym samym uznane przez sąd orzekający za realne zagrożenie dobra dziecka wywołane przez rodzica, może uzasadniać pozbawienie go władzy rodzicielskiej bez stosowania środków przewidzianych powyżej²¹. Art. 109 § 1 k.r.o. uzależnia ograniczenie władzy rodzicielskiej od przesłanki zagrożenia dobra dziecka. Ingerencja sądu na tej podstawie nie jest natomiast zależna od tego, czy zagrożenie dobra dziecka zostało spowodowane zawinionym działaniem rodziców i nie ma represyjnego charakteru. Celem ograniczenia władzy rodzicielskiej jest ochrona dziecka, ale także niesienie pomocy rodzicom dla właściwego wykonywania tej władzy²². Bowiern do ingerencji sądu prowadzi jedynie takie nienależyte wykonywanie władzy rodzi-

¹⁹ Wyrok SA w Białymstoku z dnia 28 października 2010 r., I ACa 458/10, OSAB 2010/3/35-42.

²⁰ Postanowienie SN z dnia 10 maja 2000 r., III CKN 845/00, LEX nr 1222322.

²¹ Postanowienie SN z dnia 11 stycznia 2000 r., ICKN 1072/99, LEX nr 39854.

²² Postanowienie SN z dnia 13 września 2000 r., II CKN 1141/00, LEX nr 51969.

cielskiej, które zagraża dobru dziecka. Nienależyte wykonywanie władzy rodzicielskiej może obejmować także sytuacje, które nie zostały przez rodziców zawinione. Środki zastosowane przez sąd w stosunku do rodziców nienależyce wykonujących władzę rodzicielską nie mają charakteru penalnego, lecz są środkiem zmierzającym do ochrony dobra dziecka, które zostało zagrożone²³. Pozbawienie władzy rodzicielskiej lub jej zawieszenie może być orzeczone także w wyroku orzekającym separację albo unieważnienie małżeństwa.

Zgodnie z art. 95 k.r.o. władza rodzicielska obejmuje w szczególności obowiązki i prawo rodziców do wykonywania pieczy nad osobą i majątkiem dziecka oraz do wychowania dziecka, z poszanowaniem jego godności i praw. Władza rodzicielska stanowi ogół obowiązków i praw względem dziecka mających na celu zapewnienie mu należytej pieczy i strzeżenie jego interesów²⁴. Dziecko pozostające pod władzą rodzicielską winno okazywać rodzicom posłuszeństwo, a w sprawach, w których może samodzielnie podejmować decyzje i składać oświadczenia woli, powinno wysłuchać opinii i zaleceń rodziców formułowanych dla jego dobra. Władza rodzicielska powinna być wykonywana tak, jak tego wymaga dobro dziecka i interes społeczny. Treść władzy rodzicielskiej jest różna od jej wykonywania, a samo jej posiadanie nie oznacza jej wykonywania, bowiem wykonywaniem władzy rodzicielskiej oznacza, że rodzic osobiście zajmuje się sprawami dziecka.

Chodzi tu o wykonywanie wszystkich obowiązków, dzięki którym dziecko będzie wychowane w sposób zapewniający jego prawidłowy rozwój. Władzę rodzicielską powinni wykonywać oboje rodzice, jednak może się zdarzyć, że na skutek różnych okoliczności wykonywanie władzy rodzicielskiej będzie powierzone jednemu z nich bez pozbawiania praw rodzicielskich drugiego rodzica²⁵. Co do zasady władza rodzicielska przysługuje obojgu rodzicom. Jednakże na podstawie art. 93 § 2 k.r.o. jeżeli dobro dziecka tego wymaga, sąd w wyroku ustalającym pochodzenie dziecka może orzec o zawieszeniu, ograniczeniu lub pozbawieniu władzy rodzicielskiej jednego lub obojga rodziców. Rozstrzygnięcia, które dotyczą pieczy nad małoletnimi dziećmi mają przede wszystkim służyć ich dobru. Jednakże pomimo tego, że dobro dziecka stanowi nadrzędne wskazanie, nie można przy stosowaniu przepisów o władzy rodzicielskiej wykluczyć interesu rodziców. Interes rodziców ustępuje jedynie wtedy przed interesem dziecka, gdy nie da się pogodzić z ochroną małoletniego²⁶. Osobista styczność z dzieckiem nie stanowi atrybutu władzy rodzicielskiej i prawo do tego mają rodzice nawet wtedy, gdy władzy rodzicielskiej zostali pozbawieni. Realizacja osobistej styczności z dzieckiem może następować w różnej formie, również poprzez określenie terminów i sposobu spotkań²⁷. Jednakże przy ocenie dobra dziecka jako kryterium oceny w zakresie władzy rodzicielskiej i zakresu kontaktów rozwiedzionych rodziców z dzieckiem, a zwłaszcza tego z rodzi-

²³ Postanowienie SN z dnia 29 października 1999 r., I CKN 884/99, LEX nr 1125075.

²⁴ Postanowienie SN z dnia 5 maja 2000 r., II CKN 761/00, LEX nr 51982.

²⁵ Wyrok WSA w Warszawie z dnia 10 listopada 2005 r. II SA/Wa 1475/05, LEX nr 192582.

²⁶ Postanowienie SA w Białymstoku z dnia 14 września 1995 r., I ACz 266/95, OSA 1997/4/23.

²⁷ Wyrok SN z dnia 8 września 2004 r., IV CK 615/03, LEX nr 122840.

ców, któremu sąd nie powierzył władzy rodzicielskiej, nie można abstrahować od stosunków osobisty między rodzicami, byłymi małżonkami²⁸.

Możliwość określenia sposobu wykonywania władzy rodzicielskiej przysługującej obojgu rodzicom żyjącym w rozłączeniu przewiduje art. 107 k.r.o. Sąd może powierzyć wykonywanie władzy rodzicielskiej jednemu z rodziców, ograniczając władzę rodzicielską drugiego do określonych obowiązków i uprawnień w stosunku do osoby dziecka. Sąd może również pozostawić władzę rodzicielską obojgu rodzicom, jeżeli przedstawili zgodne z dobrem dziecka porozumienie o sposobie wykonywania władzy rodzicielskiej i utrzymywaniu kontaktów z dzieckiem, i jest zasadne oczekiwanie, że będą współdziałać w sprawach dziecka. Rodzeństwo powinno wychowywać się wspólnie, chyba że dobro dziecka wymaga innego rozstrzygnięcia. Porozumienie, o którym mowa jest tożsame z porozumieniem wyrażonym w art. 58 k.r.o. Analogicznie jak w sprawie rozwodowej zastosowanie mają przesłanki do rodziców żyjących w rozłączeniu. Brane jest pod uwagę dobro dziecka oraz oczekiwania co do współdziałania w sprawach dziecka. Ustawodawca ponownie wskazał, że rodzeństwo powinno wychowywać się wspólnie, o ile dobro dziecka nie wymaga innego rozstrzygnięcia.

Jeżeli władza rodzicielska nie może być wykonywana z powodu trwałej przeszkody albo jeżeli rodzice nadużywają władzy rodzicielskiej lub w sposób rażący zaniedbują swe obowiązki

względem dziecka to na podstawie art. 111 § 1 k.r.o. sąd opiekuńczy pozbawi rodziców władzy rodzicielskiej. Pozbawienie władzy rodzicielskiej może być orzeczone także w stosunku do jednego z rodziców. Zgodnie z przepisem art. 51 kodeksu karnego,²⁹ gdy sąd karny uzna za celowe orzeczenie pozbawienia lub ograniczenia praw rodzicielskich czy opiekuńczych w razie popełnienia przestępstwa ze szkodą małoletniego lub we współdziałaniu z nim, zawiadamia o tym właściwy sąd rodzinny. Przepis ten nie jest samoistną podstawą orzeczenia pozbawienia lub ograniczenia władzy rodzicielskiej, a odsyła do regulacji kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. O powyższym orzeka sąd rodzinny, jako że jest bardziej kompetentny³⁰. W razie ustania przyczyny będącej podstawą pozbawienia władzy rodzicielskiej, sąd opiekuńczy może władzę rodzicielską przywrócić. Przez trwałą przeszkodę, która uniemożliwia wykonywanie władzy rodzicielskiej, należy rozumieć taki układ stosunków, który wyłącza sprawowanie przez rodziców władzy rodzicielskiej na stałe w tym sensie, że albo według rozsądnego przewidywania nie można ustalić czasu trwania tego układu albo będzie on istniał przez długi czas³¹. Prowadzenie pasożytniczego trybu życia i nadużywanie alkoholu, którego następstwem jest rażące zaniedbywanie obowiązków względem dziecka i skazanie na karę długoletniego pozbawienia wolności wypełnia przesłanki art. 111 § 1 k.r.o.³² jak również uprawianie przestępczego procederu i uchylanie się od

²⁸ Wyrok SN z dnia 25 sierpnia 1981 r., III CRN 155/81, LEX nr 503248.

²⁹ Dz. U z 1997 r. Nr 88 poz. 553 z późn. zm.

³⁰ A. Książopolska-Breś, *Odpowiedzialność karna za dzieciobójstwo w prawie polskim*, Warszawa 2010, s. 127.

³¹ Postanowienie SN z dnia 2 czerwca 2000 r., II CKN 960/00, LEX nr 51976.

³² Postanowienie SN z dnia 10 maja 2000 r., III CKN 775/00, LEX nr 863069.

świadczeń alimentacyjnych względem dziecka³³.

3. PRAWO DO ODEBRANIA DZIECKA

Ponadto, o czym należy wspomnieć w art. 12a ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie określono prawo do odebrania dziecka z rodziny i umieszczenie go u innej niezamieszkującej wspólnie osoby najbliższej (małżonek, wstępny, zstępny, rodzeństwo, powinowaty w tej samej linii lub stopniu, osoba pozostająca w stosunku przysposobienia oraz jej małżonek, a także osoba pozostająca we wspólnym pożyciu), w rodzinie zastępczej lub w placówce opiekuńczo-wychowawczej w razie bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia dziecka w związku z przemocą w rodzinie przez pracownika socjalnego. Decyzję tą pracownik socjalny podejmuje wspólnie z funkcjonariuszem Policji, a także lekarzem lub ratownikiem medycznym albo pielęgniarką. Pracownik socjalny ma obowiązek niezwłocznego powiadomienia sądu opiekuńczego, nie później niż w ciągu 24 godzin, o odebraniu dziecka z rodziny i umieszczeniu go u niezamieszkującej wspólnie osoby najbliższej, w rodzinie zastępczej lub placówce opiekuńczo-wychowawczej.

ZAKOŃCZENIE

Rodzice mają konstytucyjnie zagwarantowane prawo do decydowania o wychowaniu dziecka zgodnie z własnymi przekonaniem. Wychowanie to powinno uwzględniać stopień dojrzałości dziecka, wolność jego sumienia i wyznania oraz jego przekonania. Nie jest to jednak władza absolutna. Na

podstawie prawomocnego wyroku sądu władza rodzicielska może zostać ograniczona lub można jej pozbawić. Granice wyznaczają inne normy konstytucyjne czy ustawowe. Jednakże priorytetem w zakresie każdego działania powinno być dobro dziecka, bowiem stanowi ono podstawową, nadrzędną zasadę polskiego systemu prawa rodzinnego, której powinny być podporządkowane wszelkie regulacje w sferze stosunków pomiędzy rodzicami i dziećmi. Władza rodzicielska ma charakter przyrodzony i naturalny, nie pochodzący od państwa, jednakże pozostający pod jego kontrolą. Kontrola ta winna ingerować w sprawy relacji rodziców z dzieckiem jedynie w sytuacji ostatecznej.

STRESZCZENIE

Prawo do decydowania o wychowaniu dzieci zostało uregulowane w art. 48 Konstytucji RP w rozdziale II: „Wolności, prawa i obowiązki człowieka i obywatela” w Wolnościach i prawach osobistych. Na jego mocy rodzice mają prawo do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniem. Jednakże prawo to może zostać ograniczone w przypadkach określonych w ustawie i tylko na podstawie prawomocnego orzeczenia sądu. Sąd wydając orzeczenie powinien w szczególności kierować się dobrem dziecka.

SUMMARY

Parents right to rear their children is regulated in article 48 of the Constitution of the Republic of Poland in chapter II: “The freedoms, rights and obligations of persons and citizens” in Personal freedoms and rights. Based on this ar-

ticle parents have the right to rear their children in accordance with their own convictions. Limitation or deprivation of parental rights may be effected only in the instances specified by statute and only on the basis of a final court judgment. The court issuing the judgment should be noted interests of the child.

BIBLIOGRAFIA

- Konstytucja RP z 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Dz. U. z 1964 r. Nr 9, poz. 59 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny, Dz. U. z 1964 r. Nr 16 poz. 93 z późn. zm.
- Konwencja o prawach dziecka, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych z dnia 20 listopada 1989 r., Dz. U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, Dz. U. z 1997 r. Nr 88 poz. 553 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, Dz. U. z 2005 r. Nr 180, poz. 1493 późn. zm.
- Banaszak B., *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2012.
- Białecki M., *Mediacja w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2012.
- Księżopolska-Breś A., *Odpowiedzialność karna za dzieciobójstwo w prawie polskim*, Warszawa 2010.
- Skrzydło W., *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2009.
- Orzecznictwo**
- Uchwała SN z dnia 18 marca 1968 r., III CZP 70/66, OSNC 1968/5/77.
- Wyrok SN z dnia 25 sierpnia 1981 r., III-CRN 155/81, LEX nr 503248.
- Wyrok TK z dnia 27 maja 2003 r., K 11/03, OTK-A 2003/5/43.
- Wyrok SN z dnia 8 września 2004 r., IV CK 615/03, LEX nr 122840.
- Wyrok WSA w Warszawie z dnia 10 listopada 2005 r. II SA/Wa 1475/05, LEX nr 192582.
- Wyrok SA w Poznaniu z dnia 17 grudnia 2009 r., I ACa 906/09, LEX nr 628230.
- Wyrok SA w Białymstoku z dnia 28 października 2010 r., I ACa 458/10, OSAB 2010/3/35-42.
- Wyrok TK z dnia 11 października 2011 r., K 16/10, OTK-A 2011/8/80.
- Postanowienie SA w Białymstoku z dnia 14 września 1995 r., I ACz 266/95, OSA 1997/4/23.
- Postanowienie SN z dnia 29 października 1999 r., I CKN 884/99, LEX nr 1125075.
- Postanowienie SN z dnia 11 stycznia 2000 r., ICKN 1072/99, LEX nr 39854.
- Postanowienie SN z dnia 12 stycznia 2000 r., III CKN 834/99, LEX nr 51565.
- Postanowienie SN z dnia 5 maja 2000 r., II CKN 761/00, LEX nr 51982.
- Postanowienie SN z dnia 10 maja 2000 r., III CKN 845/00, LEX nr 1222322.
- Postanowienie SN z dnia 10 maja 2000 r., III CKN 775/00, LEX nr 863069.
- Postanowienie SN z dnia 2 czerwca 2000 r., II CKN 960/00, LEX nr 51976.
- Postanowienie SN z dnia 13 września 2000 r., II CKN 1141/00, LEX nr 51969.
- Postanowienie SN z dnia 28 października 2005 r., II CK 167/05, LEX nr 186861.
- Postanowienie SA w Katowicach z dnia 25 lutego 2005 r., I ACz 398/05, LEX nr 147141.